

تبیین مفاهیم حکمت اشراقی در خانه ایرانی

تکامه عباس نیا طهرانی^۱، خسرو صحاف^۲، حسن رضائی^۳، ابوالقاسم قوام^۴

چکیده

حکمت اشراقی، حکمتی بحثی - ذوقی و نورمحور است که با دربرداشتن مفاهیم حکمی ایرانی-اسلامی، تأثیر بسزایی در هنر و معماری ایرانی داشته است. این نوشتار به بررسی نحوه کاربرد و تأثیر آراء حکمت اشراقی، بعنوان معیار و منبع الهامی برای معماری و ساخت خانه‌هایی براساس معنویت پرداخته است. هدف اصلی مقاله آنست که با توجه به مفاهیم حکمت اشراقی، قدمی را بمنظور ارتقاء طراحی و معماری خانه‌های ایرانی در زمان حاضر بردارد. در این راستا، ابتدا با تکیه بر روش توصیفی - تحلیلی، به تبیین مفاهیم و آراء حکمت اشراقی سهروردی پرداخته شده و در وهله بعد، نمود و کاربرد این مفاهیم و نظریات در معماری خانه ایرانی، مورد بررسی قرار گرفته است. بعبارت دیگر، تلاش میکنیم با تحلیل مبانی و مفاهیم حکمت اشراقی و تطبیق آنها بر معماری و ساخت خانه ایرانی، بتوانیم نمود مفاهیم حکمی - اشراقی را در آن مشاهده کنیم و خانه ایرانی را مجلی و مظهر آموزه‌های حکمت اشراقی قرار دهیم تا سرانجام، از این طریق

۱۲۳

این مقاله برگرفته از رساله دکتری در دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد است.

۱. دانشجوی دکتری گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران؛ t.atchranieng@yahoo.com

۲. استادیار، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)؛

khosro_sahaf@mshdiau.ac.ir

۳. استادیار، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران؛ rezaei.h@mshdiau.ac.ir

۴. گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد ایران؛ دانشیار دانشکده زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی،

مشهد، ایران؛ ghavam@ferdowsi.um.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۸/۱۵ نوع مقاله: پژوهشی

DOR: 20.1001.1.20089589.1400.12.2.4.2

سال ۱۲، شماره ۲

پاییز ۱۴۰۰

صفحات ۱۴۶-۱۲۳

به اصول و مبانی مشخصی بعنوان الگو و معیار در طراحی و ساخت خانه‌هایی
توأم با معنویت دست یابیم.

کلیدواژگان: حکمت اشراقی، خانه ایرانی، معماری، معنویت، خیال، الگو و
نماد، سهروردی.

* * *

مقدمه

معماری ایرانی، بویژه خانه ایرانی، نماد حکمت ایرانی است، بطوریکه بنا بر نظر
سنت‌گرایان، کعبه که نخستین خانه و اولین بنای معماری الهام‌گرفته از امر قدسی
محسوب می‌شود، عنصری کلیدی در پیوند میان کیهان‌شناخت و معماری است
(موسوی‌راد و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۷۳). در دوران معاصر، با توجه به فراموش شدن ارزش
وجودی خانه و مفاهیم آن و تأثیرپذیری از الگوهای مسکن غربی، خانه تناسب لازم برای
زندگی به سبک اسلامی را از دست داده و هویت اسلامی را بنمایش نمی‌گذارد (پاکدل و
همکاران، ۱۳۹۵: ۶۶).

نگارندگان این مقاله برآنند تا با تکیه بر مبانی حکمت سهروردی و بازخوانی آنها، به
بررسی این آراء و مبانی در خانه ایرانی بپردازند، بطوریکه مبانی مکتب فلسفی اشراق،
محل پیوند اندیشه ایرانی - اسلامی و یکی از مهمترین خاستگاههای فکری در نظر گرفته
شود (رضی، ۱۳۷۹: ۶۵).

مبانی حکمت اشراق بر پایه هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و روش‌شناسی استوار است،
بگونه‌یی که انسان‌شناسی سهروردی رابطه‌یی عمیق با هستی‌شناسی وی دارد. در واقع،
او عالم را فیض الهی میداند و مبدأ فیضان موجودات را علم او معرفی میکند.

شاکله حکمت اشراق، «نورالانوار» است و «علم حضوری»، محور اصلی معرفت‌شناسی
سهروردی را تشکیل میدهد (خادم‌جعفری، ۱۳۸۵: ۱۶۴) و «من» نیز منشأ معرفت‌شناسی
اشراقی بشمار می‌آید (سهروردی، ۱۳۷۵: ۲ / ۱۴۳). روش‌شناسی حکمت اشراقی که بر
پایه ذوق و استدلال، یعنی تجربه عرفانی و تفکر منطقی استوار است، برهان صحیح و
کشف صریح را ملاک شناخت حقایق میداند (اسفندیار و رجایی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۱۲۲). با تکیه
بر شناخت و آگاهی از تفسیر اصول حکمت اشراقی در سه وادی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی

۱۲۴

سال ۱۲، شماره ۲
پاییز ۱۴۰۰